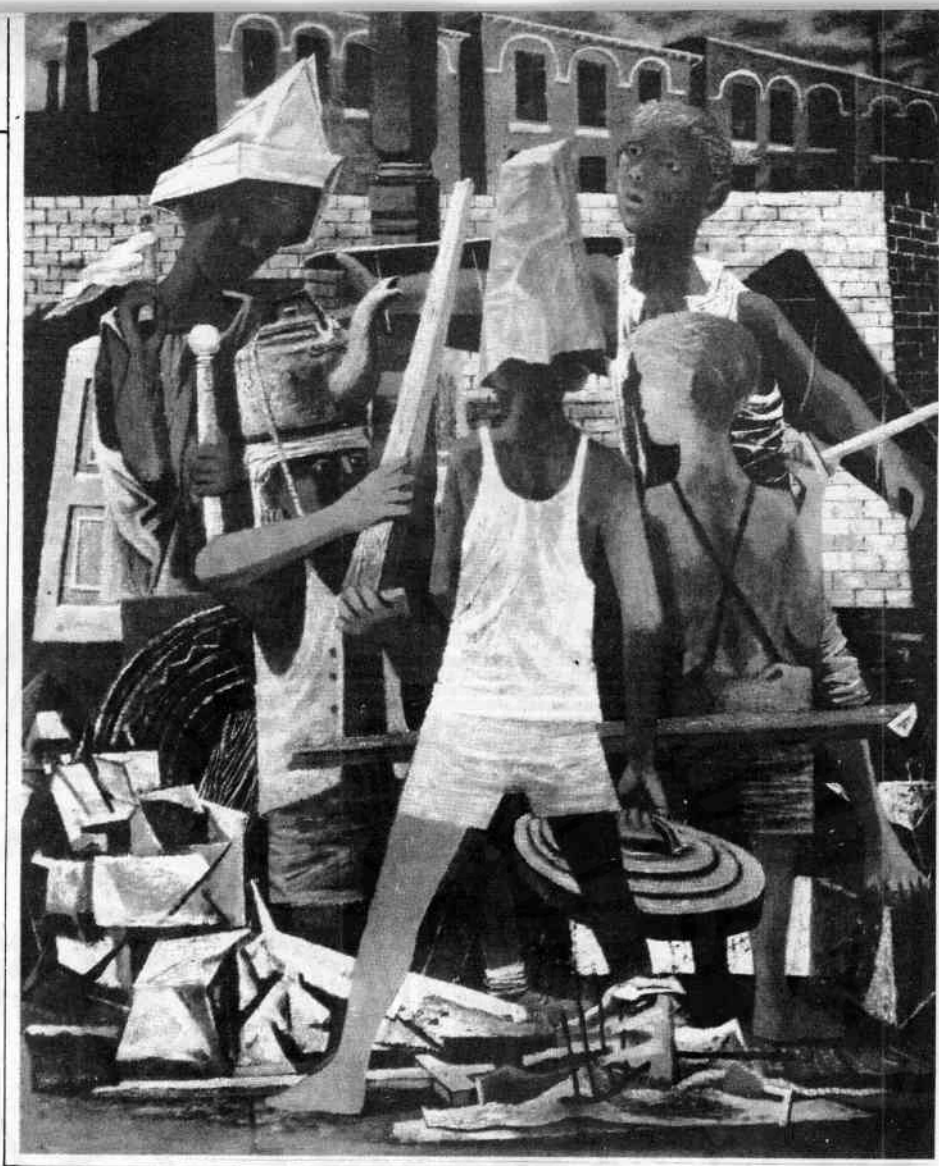

ความยุติธรรมคืออะไร

พรทิพา บรรทมสินธุ์

บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(Social Justice) จุดมุ่งหมายเพื่อความอยู่รอดของสังคม ซึ่งหลักการณ์จะเข้าไปมีส่วน ในกลไกของระบบสังคม ในทางเศรษฐกิจการศึกษา การเมือง โดยเฉพาะใน กฎหมาย หลักของความยุติธรรม จะปรากฏในกฎหมาย ของรัฐ ซึ่งถือเป็นความจำเป็นของสังคมปัจจุบัน เพื่อใช้ บังคับบุคคลในสังคมให้ยึดถือหลักแห่งความยุติธรรมร่วม กัน จนมีคำกล่าวที่ว่า ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่ปรากฏ ในลักษณะของ *ความยุติธรรมตามกฎหมาย* (Justice under Law)

๑. ความสัมพันธ์ของ

ระบบการปกครอง

กับหลักแห่งความยุติธรรม

โครงสร้างสังคมเท่าที่ปรากฏในปัจจุบัน มีรูปแบบของการปกครองหลายลักษณะ ซึ่งรูปแบบของการปกครองที่ต่างกัน จะมีผลต่อความหมายของ “ความยุติธรรม” ในรูปของการตีความหมายการใช้ความยุติธรรม และการอธิบายในแนวที่ต่างกัน

ในระบบสังคมแบบ *ประชาธิปไตย* เน้นความสำคัญในเรื่องการให้สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคแก่บุคคลในสังคม ในฐานะเป็นสมาชิกของรัฐอย่างเท่าเทียมกัน การละเมิดสิทธิ เสรีภาพ จึงถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ยุติธรรม (Injustice) ดังนั้น ความยุติธรรมที่เกิดจากแนวความคิดของโครงสร้างระบบการปกครองในแนวนี้จะยึดหลักในการอธิบาย ความยุติธรรม ในรูปของการให้สิทธิเสรีภาพ และเสมอภาค แก่สมาชิกของรัฐ ในกิจกรรมต่างๆ กฎหมายจะมีบทบาทในการให้หลักประกันแก่หลักแห่งความยุติธรรมที่ยึดหลักการเรื่อง สิทธิเสรีภาพ และเสมอภาคเหมือนกับที่ อริสโตเติล (Aristotle) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง *การเมือง* (Politics) ว่า “ประชาธิปไตยที่เรียกได้ว่าบริสุทธิ์ที่สุด ได้แก่ ระบอบที่ยึดถือความเสมอภาคเป็นที่ตั้ง โดยนัยนี้ คนยากจนหรือร่ำรวยจะอยู่ภายใต้กฎหมายของรัฐโดยเท่าเทียมกัน และอำนาจสูงสุดของรัฐนั้น ประชาชนย่อมมีส่วนที่จะมีและใช้โดยเสมอหน้ากัน”^๒

ในระบบสังคมแบบ *มาร์กซิสต์* ความยุติธรรมทางสังคมเป็นผลจากระบบเศรษฐกิจ ในสังคม

ประชาธิปไตย การให้เสรีภาพ สิทธิแก่ประชาชน ทำให้เกิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism) จากระบบเศรษฐกิจแนวนี้นำให้เกิดความเหลื่อมล้ำกันในแง่ของรายได้ รายได้หรือผลประโยชน์ของนายทุนไม่สัมพันธ์กับกรรมกร ในแง่การกระจายอัตราส่วนรายได้ มีความแตกต่างระหว่างแรงงานมือกับแรงงานสมอง ด้วยเหตุนีกระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม นำไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ใ้สดัน ในความคิดของมาร์กซ์เพื่อแก้ไขหลักการณ์ รัฐจะเข้าควบคุมกิจการทั้งหมด สมาชิกของรัฐจะเสมอภาคกันหมด ทุกคนทำงานเพื่อรัฐ ไม่มีการแบ่งชนชั้น จะเกิดรูปแบบของ “ความยุติธรรม” ในแง่ของสังคมที่ปราศจากชนชั้น

เป้าหมายสูงสุดของระบบสังคมนิยมในทรรศนะของมาร์กซ์อยู่ที่ความพยายามในการสร้างให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างบุคคลให้มากที่สุด ถือเป็นหลักความยุติธรรมที่เป็นผลจากระบบการปกครองลักษณะนี้ เสรีประชาธิปไตยให้เสรีภาพมาจนเกิดความไม่เท่าเทียมกันในทางสังคม มาร์กซ์ปิดกั้นเสรีภาพของปวงชนในการแสวงหาทรัพย์สิน มิให้เกิดการแบ่งชนชั้น ทุกคนทำงานเพื่อรัฐ เสรีประชาธิปไตยถือหลักสิทธิ เสรีภาพ เสมอภาค เป็นเนื้อหาของความยุติธรรม มาร์กซ์ยึดหลักความยุติธรรมที่ให้ความเท่าเทียมแก่สมาชิกของรัฐไม่มีการแบ่งชนชั้น ไม่มีความไม่เท่าเทียมกันในทรัพย์สิน สิทธิเสรีภาพ รัฐจะเป็นผู้กำหนดขอบเขตของเสรีภาพสมาชิกในรัฐจะได้รับหลักประกันทางสังคม โดยรัฐเป็นผู้มอบให้ และหลักประกันที่รัฐมอบให้ถือว่ามีความยุติธรรม

ความยุติธรรมจึงมีความสัมพันธ์กับลักษณะสังคมสังคมที่มีรูปแบบการปกครองต่างกัน จะอธิบายเนื้อหาของความยุติธรรมต่างกัน รัฐเป็นเครื่องมือของมนุษย์ในการใช้หลักแห่งความยุติธรรมและหลักการเรื่องความเสมอภาคถือเป็นหัวใจของการอธิบาย “หลักการแห่งความยุติธรรม” ความเท่าเทียมกันเป็นเสมือนขนมหวาน แต่ละสังคมต่างอ้างหลักการว่า เป็นสังคมที่ให้ความเท่าเทียมแก่สมาชิกในรัฐมากที่สุด

๒ Charles M. Sherover (ed.), *The Development of the Democratic Idea*, (Washington : Washington Square Press, 1968) p. 14.

๒. หลักแห่งความเสมอภาค

กับทฤษฎีความยุติธรรมทางสังคม

ความเสมอภาค (Equality) ถือว่าเป็นหัวใจของทฤษฎีความยุติธรรมทางสังคม ความเสมอภาคในทฤษฎีความยุติธรรมทางสังคม หมายถึงความเท่าเทียมกันในการปฏิบัติต่อทุกคน ในทุกกรณี ให้ปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แม้ว่าในบางกรณี จะมีความเหมาะสมที่จะไม่ปฏิบัติต่อบุคคลอย่างไม่เท่าเทียมกันก็จะต้องละเว้นเสีย^๓

ในสภาพสังคมปัจจุบัน ตามข้อเท็จจริง บุคคลไม่ได้มีความเท่าเทียม หรือไม่ได้รับการปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมกัน แม้ว่ากฎหมายจะให้การรับรองและคุ้มครองความเสมอภาคแก่บุคคลในด้านต่าง ๆ แต่ก็ยังคงปรากฏเค้าความไม่เสมอภาคในแง่ของสถานภาพทางสังคม (social status) ในอำนาจทางการเมือง ฯลฯ

จากความไม่เสมอภาคที่พบในสังคม จะส่งผลไปยังทฤษฎีความยุติธรรมทางสังคม ในแง่ที่ว่านักปรัชญาสังคม พยายามที่จะหาจุดที่เชื่อมโยงให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมให้น้อยที่สุดในทุกแง่ เป็นการปฏิวัติรูปแบบของโครงสร้างสังคม อันจะยังผลให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพในเรื่องชนชั้น การศึกษา สวัสดิการด้านสาธารณสุขโลก หากหลักการที่จะสรรสร้างสังคมที่มีคุณภาพระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน คนมีงูกับคนจน หลักการดังกล่าว จะถือได้ว่าเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยรูปแบบของโครงสร้างสังคม อันจะนำไปสู่การสร้างทฤษฎีความยุติธรรมทางสังคมให้บังเกิดขึ้นได้ในทางปฏิบัติ

การวางหลักการของความยุติธรรมนั้น นอกจากจะพิจารณาจากรูปแบบของการปกครองแล้วยังต้องพิจารณาจากจุดประสงค์ (purpose) ความต้องการ (need) ของสังคมนั้น ๆ ด้วย ซึ่งหลักการนี้จะไปปรากฏอยู่ในกฎหมายเพื่อใช้บังคับกับอีกทีหนึ่ง

๒.๑ หลักความยุติธรรมทางสังคมตามทฤษฎีแบบประโยชน์นิยม

ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) มีสมมติฐานว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในการแสวงหาความสุข ดังนั้น เบนธัม (Bentham) จึงคิดว่าสังคมน่าจะให้สิ่งที่ดีที่สุด (greatest good) แก่คนจำนวนมากที่สุด

(greatest number) ในกฎหมาย ความพยายามในการแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุด จะเป็นประโยชน์แก่คนทุกระดับ ถ้าในแง่เศรษฐศาสตร์ มุ่งพิจารณาจากรายได้ของประชากร ซึ่งถ้าเทียบตามหลักการของประโยชน์นิยมแล้วน่าจะทำให้ทุกคนมีรายได้เท่าเทียมกัน ทุกคนจะได้สร้างความพึงพอใจจากการแสวงหาความสุขได้เท่ากันทุกคน เป็นหลักการของความยุติธรรมในทฤษฎีแบบประโยชน์นิยม^๔

หลักการนี้ไม่กล่าวถึงเจตนาหรือความสนใจของคนในสังคม จุดสำคัญอยู่ที่ต้องให้ผลที่จะสร้างสังคมที่ก่อให้เกิดความสุข แก่ประชาชนกันทั่วถูกต้อง และความสุขนั้นต้องเป็นความสุขระยะยาว เพราะมนุษย์โดยธรรมชาติพยายามแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุด ให้ได้มากที่สุด ถ้าจะต้องสูญเสียสิ่งใดไปก็คิดว่าสูญเสียให้น้อยที่สุด ความต้องการของคน ๆ หนึ่ง เป็นไปในลักษณะนี้ ถ้าเอาคนหลายคนมารวมกันเป็นสังคม ความต้องการของสังคมจะมุ่งไปสู่สิ่งเดียวกัน พยายามแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุด และสูญเสียให้น้อยที่สุด หากจะไดรับมาแต่ในปัจจุบันและสูญเสียต่อไปในอนาคตย่อมไม่น่าปรารถนาเท่ากับสิ่งที่จะยังยืนทนในปัจจุบันและอนาคต เมื่อเป็นเช่นนั้นประโยชน์นิยมจึงถือหลักการที่ว่า แสวงหาความสุขที่ดีที่สุด ให้แก่คนจำนวนมากที่สุด ก่อให้เกิดความสุขที่ถาวรที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

รูปแบบการปกครองจะเป็นอย่างไร ประโยชน์นิยมไม่สนใจ ถ้าระบบการปกครองนั้นสามารถแสวงหาความพึงพอใจตามที่เขาปรารถนา หรือให้ความอยู่ดีกินดีในปริมาณสูงสุดแก่ประชาชนได้ถือว่าเป็นสังคมที่ดี โดยไม่คำนึงถึงความสามารถ ประสิทธิภาพในการทำงาน เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายในการแสวงหาความสุข แต่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในการแสวงหาความสุข

ปัญหาอยู่ที่ว่า ทฤษฎีประโยชน์นิยมไม่คำนึงถึงประสิทธิภาพความสามารถในการทำงานของบุคคลในสังคม ดังนั้น การจะให้บุคคลมีรายได้เท่าเทียมกันย่อมเป็นไปได้ไม่ได้ โดยเฉพาะรูปแบบของสังคมที่รายได้ของ

๓ Steven Lukes op. cit., p. 97

๔ John Rawls, A Theory of Justice. (London : Oxford University Press, 1972), p. 182

บุคคลวัดจากประสิทธิภาพ ความสามารถในการทำงาน
อย่างเช่นในสังคมแบบประชาธิปไตย เมื่อเป็นดังนี้
ย่อมเป็นไปได้ตามหลักการที่จะให้ความเสมอภาคเท่า
เทียมกันในด้านรายได้ เพื่อทุกคนจะได้แสวงหาความ
สุขอย่างเท่าเทียมกัน เพราะโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ
เป็นแบบเสรี เปิดโอกาสในด้านการประกอบอาชีพมีการ
แข่งขัน ผลประโยชน์ขึ้นกับระดับความสามารถของแต่ละ
บุคคล

หลักความยุติธรรมทางสังคมแบบประโยชน์นิยม
ในทฤษฎีของมิลล์ (Mill) เป็นแบบประโยชน์นิยมสากล
(Universal Utilitarianism) เพราะไม่ได้เป็นประโยชน์
สุขเฉพาะผู้กระทำ แต่การกระทำที่จะเรียกได้ว่าถูกต้อง
และยุติธรรม ต้องเป็นการกระทำที่ทุกคนอาจจะได้ผล
แห่งความสุขหรือประโยชน์จากการกระทำรวมทั้งตัวผู้
กระทำด้วย

มิลล์ เชื่อว่าในสังคมที่มีการแบ่งสถานภาพของ
บุคคลในสังคมออกเป็นชนชั้นต่างๆ ทำให้เราไม่สามารถ
เห็นความไม่เสมอภาคในด้านต่างๆ ไปได้ ยิ่งในประ
เทศที่มีการแบ่งบุคคลออกเป็นคนรวย และคนจน การ
สาธารณูปโภคที่รัฐมอบให้ แม้ในสังคมแบบประชาธิปไตย
จะตกอยู่ในมือของคนรวย อำนาจทางการเมือง
อภิสิทธิ์ต่าง ๆ จะอยู่ในมือของคนร่ำรวยทั้งสิ้น มิลล์จึง
เสนอว่าสังคมต้องการรัฐบาลที่ดีที่จะควบคุมมิให้มนุษย์
ใช้แรงปรารถนาเกินขอบเขต รัฐบาลที่ดีจะให้หลักประกัน
ในการสร้างสังคมยุติธรรมทางสังคมได้ และรัฐบาล
ที่ดีในทฤษฎีของมิลล์คือระบบผู้แทนซึ่งประชาชนเป็นผู้
เลือก ผู้แทนมีหน้าที่ร่างบัญญัติและมีสิทธิถอดถอน
สมาชิกในองค์การได้ โดยวิธีนี้เท่ากับให้ประชาชน
ปกครองกันเอง โดยผ่านระบบผู้แทน ผลประโยชน์
จะไปสู่คนส่วนใหญ่ของประเทศ ประชาชนจะเป็น
ทั้งผู้ถูกปกครองและผู้ปกครอง ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหา
ผลประโยชน์ขัดแย้งกัน สาเหตุที่ต้องมีรัฐบาลที่ดี
ด้วยเหตุผลที่ว่า รัฐบาลที่ดียอมจะทำหน้าที่เพื่อให้เกิด
ประโยชน์สุขที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด^๕

มิลล์ เสนอหลักการว่าด้วยคุณภาพ (Quality)
มิใช่ปริมาณ (Quantity) ถ้าคิดจากปริมาณความสุขของ
คนกับสุกร จะไม่ต่างกัน

แต่ปัญหาเรื่องคุณภาพที่สูงสุดคืออะไร จะตัดสิน
ได้อย่างไรว่าสิ่งใดมีคุณภาพดีที่สุด เช่น สมมติว่า
เรากำหนดจุดหมายทางการศึกษาว่า จะให้เด็กได้รับสิ่ง
ที่มีคุณภาพที่สุด ระหว่างการสร้างตึกเรียน อุปกรณ์การ
สอน ฯลฯ อะไรคือสิ่งที่มีคุณภาพสูงสุด ทั้งๆ ที่เราเอง
ก็ไม่รู้เหมือนกันว่าคุณภาพที่ก่อให้เกิดความสุขสูงสุดคือ
อะไร ถ้าใช้ประโยชน์มาตัดสินคุณภาพ ก็หลักการเรื่อง
ปริมาณไม่พียง เพราะความมีประโยชน์เป็นเรื่องของคุณ
ค่า ทำให้ต้องใช้ปริมาณเป็นตัววัด เช่น การสร้างตึกมี
ประโยชน์ ๑๐ หน่วย การซื้ออุปกรณ์การสอนมีประโยชน์
๔ หน่วย ดังนั้นการสร้างตึกเรียนมีประโยชน์กว่าการ
ซื้ออุปกรณ์การสอน

ในกรณีง่าย ๆ อาจมองเห็นชัด แต่สภาพสังคม
ปัจจุบัน มีหน่วยงานที่ซับซ้อน ตัวการตัดสินใจมาก การ
จะแยกแยะว่าสิ่งใด คือสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุข
แก่คนจำนวนมากที่สุด จะทำได้ยาก

นิโคลัส เรสเซอร์ (Nicholas Rescher) วิเคราะห์
หลักความยุติธรรมแบบประโยชน์นิยมว่ามีหลักการเดียว
แต่มีสองเกณฑ์ หมายถึงทางด้านปฏิบัติต้องแยกหลักการ
โดยคำนึงถึงคนจำนวนมากที่สุด (ปริมาณ) หรือมุ่ง
พิจารณาที่ (คุณภาพ) การให้สิ่งที่ดีที่สุด หลักการใด
หลักการหนึ่ง จึงจะมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ^๖

ตามหลักเศรษฐศาสตร์ คุณภาพกับปริมาณทำได้
แต่ต้องขึ้นกับการลงทุนหรือต้นทุน ถ้าใช้หลักการแจก
จ่ายเข้ามาเป็นหลักวัดแล้ว คุณภาพดีปริมาณน้อยลง ถ้า
คุณภาพด้อยลงปริมาณจะมากขึ้นตามอัตราส่วนขึ้นกับเงิน
ลงทุนเป็นตัวกำหนด แต่เงินลงทุนมีขีดจำกัดสำหรับเป้า
หมายหรือวัตถุประสงค์ในการจัดการ เพราะฉะนั้นจะ
ต้องเลือกเอาคุณภาพหรือปริมาณอย่างใดอย่างหนึ่ง โดย
พิจารณาจากวัตถุประสงค์ หรือเงินลงทุนเป็นตัวกำหนด

๕ ดูเพิ่มเติมใน Grane Duncan, **Marx and Mill : Two Views of Social Conflict and Social Harmony**, (U.K. : Cambridge University Press, 1973)

๖ Wilfrid Sellars and John Hospers, **Reading in Ethical Theory**, (New York : Meredith Press, 2nd ed. 1970). p. 597.

ดังนั้น ในทางปฏิบัติ การให้สิ่งที่ดีที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุดทำได้ถ้าวัตถุดิบ (Resource) มีไม่จำกัด ยกตัวอย่างเช่น ถ้าวัตถุดิบมีจำนวน ๑๐ หน่วย จะแจกจ่ายวัตถุดิบนี้ให้แก่คนจำนวนมากที่สุด คุณภาพของวัตถุดิบต้องด้อยลง จึงจะสามารถแบ่งสรรให้กับคนจำนวนมากได้ ซึ่งแน่นอนจะไม่ใช่คุณภาพที่ดีที่สุด แต่เป็นคุณภาพที่เหมาะสมสำหรับวัตถุประสงค์ของการจัดสรร คือ ให้กับคนจำนวนมากที่สุด แต่ถ้าพิจารณาจากคุณภาพต้องตัดความคิดเรื่องจำนวนออกไปจึงจะมีผลด้านปฏิบัติ สมมุติว่า วัตถุดิบ ๑๐ หน่วย สิ่งที่มีคุณภาพที่สุด คิดเป็นปริมาณ ๑ หน่วย จะต้องแจกจ่าย

วัตถุดิบให้กับคนจำนวน ๑๐ คน ไม่มากไปกว่านั้น เช่น ในกรณีของเขมรอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ตามเขตชายแดนไทย รัฐบาลไทยจะให้ความช่วยเหลือชาวเขมรโดยใช้หลักความยุติธรรมแบบประโยชน์นิยมในรูปของการให้ทั้งคุณภาพ และปริมาณไม่ได้ ต้องเลือกในแง่ปริมาณมากกว่าคุณภาพ ขึ้นกับจำนวนผลผลิตที่ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นหลัก

โดยนัยนี้จะเห็นได้ว่า หลักความยุติธรรมในลักษณะนี้ ถ้านำหลักการนี้ไปใช้ในแง่ปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไป ย่อมเป็นหลักการที่ดีมาก แต่ในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยากด้วยเหตุผลดังกล่าว เบอรรนาร์ด

วิลเลียมได้สรุปหลักการนี้ว่าให้ผลแก่จิตวิญญามากกว่า เพราะเสนอทฤษฎีเรื่องความสุขมาตัดสิน เพราะความสุขเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ปรารถนา ทั้งๆ ที่ไม่รู้ด้วยซ้ำไปว่าสิ่งที่มีคุณภาพที่สุดที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดคืออะไร

๒.๒ หลักความยุติธรรมในทฤษฎีของจอห์น ราวล์ (John Rawls)

จอห์น ราวล์ เป็นนักปรัชญาสังคม เสนอหลักของความยุติธรรมในฐานะที่เป็นความเที่ยงตรง (Justice as fairness) เป็นความยุติธรรมที่ปรากฏในลักษณะของทฤษฎี สัญญาประชาคม (Social Contract theory) ด้วยเหตุผลที่ว่า ราวล์ มีความเห็นว่า ความยุติธรรมเป็นสิ่งสร้างขึ้นแล้วมีการยอมรับเฉพาะแต่ในสังคมมนุษย์เท่านั้น หมายความว่าปัจเจกบุคคลในสังคมมาทำความตกลงกันใช้วิธีการเล่นตามกติกา เช่นเดียวกับที่คนในสังคมมาทำความตกลงกัน ตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือหรือวิธีการอยู่ร่วมกันในสังคม^๗

ในสังคม คนเริ่มมีความประพฤติ ความต้องการที่แตกต่างกัน มีหลายสิ่งหลายอย่างที่เราคิดไม่เหมือนกัน นั่นเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เราต้องยึดหลักแห่งความยุติธรรม เพื่อเป็นมาตรการในการตัดสินตัวอย่างสมมุติว่า ถ้าไม่มีหลักแห่งความยุติธรรมเป็นตัวตัดสิน คนเราก็จะหลีกเลี่ยงและทำความผิดมากขึ้น เช่น อาจจะหลีกเลี่ยงไม่จ่ายภาษี พยายามทำการที่ไม่เที่ยงตรงต่อคนอื่น ๆ เพื่อควบคุมมิให้คนเราละเมิด และปฏิบัติยุติธรรมต่อกัน จึงต้องมีหลักของความยุติธรรม

ราวล์ ยอมรับหลักแห่งความเสมอภาคในด้านของสิทธิ อิสระภาพ และเสรีภาพ เป็นเนื้อหาของความยุติธรรมที่จะปรากฏในรูปของกฎหมายเพื่อใช้บังคับ ควบคุม ในรูปของวิธีการ เป้าหมาย เพื่อบรรลุให้เกิดความยุติธรรมให้มากที่สุด

โดยสภาพธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไป ทุกคนมักจะสนใจกับทรัพย์สินสมบัติหรือสิ่งอื่นที่เป็นของตนเกี่ยวข้องกับตน มากกว่าจะสนใจกับบุคคลอื่น หรือกับสิ่งอื่นคนอื่นสูญเสียไป บางครั้งเราเสียสละทำดีต่อผู้อื่นก็ต่อเมื่อจะได้ผลประโยชน์กลับคืนมามากกว่าที่สูญเสียไป

เพราะฉะนั้น ความหมายของความยุติธรรม จึงมีลักษณะเป็นความยุติธรรมของผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ หรือผู้มีโอกาสที่จะเรียกร้องเอาผลประโยชน์มาสู่ตน ซึ่งในลักษณะนี้จะไม่ยึดหลักความเท่าเทียมกันในการกระจายผลประโยชน์ไปสู่คนอื่น ๆ ทฤษฎีความยุติธรรมทางสังคมในปัจจุบันจะอิงอยู่กับความคิดเรื่องความเสมอภาค นักปรัชญาสังคมจะปฏิเสธความหมายของ ความยุติธรรม ในความหมายนี้

หลักความยุติธรรมในทฤษฎีของราวล์ ได้ข้อว่าเป็นความยุติธรรมในฐานะที่เป็นความเที่ยงตรงก็เพราะว่าหลักการมุ่งถือความยุติธรรมในสังคมโดยเฉพาะ เกี่ยวกับมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ในสังคมที่เขาเชื่อว่าถ้านำหลักนี้ไปปฏิบัติในสังคม ทุกคนจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน และอย่างเป็นธรรมที่สุด^๘

ราวล์ เชื่อว่าหลักความยุติธรรมเป็นสิ่งเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นกับสภาพแวดล้อมทางสังคม ขึ้นกับความเชื่อถือโดยทั่วไปของคนส่วนมากในสังคม และสังคมจะใช้หลักความยุติธรรมนี้ เพื่อควบคุมโครงสร้างของสังคมอีกทีหนึ่ง^๙

โครงสร้างสังคมที่ถือว่าเป็นพื้นฐานที่ให้ทฤษฎีของเขามีความเป็นได้ ได้แก่ โครงสร้างสังคมแบบประชาธิปไตยที่ให้ความเท่าเทียมบนพื้นฐานในด้านอิสรภาพ ในขณะที่เดียวกันมีรัฐบาลที่ยอมรับให้โอกาสอย่างเท่าเทียมแก่บุคคลในรัฐ มีการประกันสังคม มีระบบเศรษฐกิจ เป็นระบบเปิดเสรี

หลักความยุติธรรมแบบราวล์ มีสมมุติฐานเรื่องความเท่าเทียมกันในแง่ของอิสรภาพ (liberty) ทุกคนที่เกิดเป็นพลเมืองของรัฐ ต้องได้รับอิสรภาพในด้านต่าง ๆ ที่สังคมจะมอบให้อย่างเท่าเทียมกันในการศึกษา โอกาสที่จะตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพตามความพอใจของแต่ละบุคคล กฎหมายจะกำหนดถึงอิสรภาพที่บุคคลพึงมี ซึ่งอิสรภาพนั้นจะได้รับการคุ้มครองด้วย กฎหมาย

๗ Steven Lukes, *op.cit.*, p. 190

๘ John Rawls, *op.cit.*, p. 251.

๙ *ibid.*, p. 414-415

รอลส์ ยอมรับในหลักการที่ว่า มนุษย์ต่างกันในแง่ความสามารถ สติปัญญา แต่การให้อิสระภาพแก่บุคคลจะเป็นหลักประกันของความยุติธรรมทางสังคม ในแง่ที่ว่าทุกคนจะแสวงหาสิ่งที่ตนต้องการ ซึ่งตนได้เห็นว่านำมาซึ่งความ สมหวังในชีวิตของตนได้ในสังคมที่เปิดโอกาสให้เขาเลือก ให้อิสระภาพแก่บุคคลซึ่งจะก่อให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมขึ้นได้ ความคิดนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของอริสโตเติลที่เขาว่า :

“ลักษณะพื้นฐานข้อหนึ่งก็คือว่า ไม่มีใครที่จะทำทุกอย่างที่เขาปรารถนาอยากจะทำได้ หรือทำทุกสิ่งที่คนอื่น ๆ ทำได้ แต่ถึงอย่างไร ความสามารถที่แฝงอยู่ในตัวมนุษย์ เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่เกินกว่าที่จะคาดคิด ดังนั้นมนุษย์น่าจะมียุติธรรมที่จะเลือกดำเนินชีวิตตามความสนใจ ตามสิ่งที่เขาปรารถนา เมื่อเขาได้บรรลุถึงสิ่งที่เขาปรารถนา เขาก็จะสามารถชื่นชมกับความสำเร็จของบุคคลอื่นได้”^{๑๐}

ทฤษฎีความยุติธรรมแบบรอลส์ เป็นการมุ่งผลในปัจจุบัน (Present Society) ไม่ใช่สังคมอนาคต กฎหมายมีบทบาทมากในหลักการของทฤษฎีความยุติธรรมของรอลส์ กฎหมายต้องเดินตามหลักของศีลธรรมด้วย หลักแห่งความยุติธรรมกับหลักของศีลธรรมต้องไปด้วยกัน เขาคำนึงผลในด้านปฏิบัติ

รอลส์ เสนอโครงสร้างสังคมที่มีระบบ (well-ordered society) จะทำให้หลักการของความยุติธรรมนี้เป็นไปได้ ต้องมีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑. มีการแบ่งแยกระหว่างอำนาจภายในกับอำนาจภายนอก หมายถึงรัฐต้องมีอำนาจภายในรัฐอย่างสมบูรณ์ ปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจภายนอกของรัฐ แม้ว่าโครงสร้างบางอย่างภายในรัฐจะมีการเปลี่ยนแปลงแต่รัฐจะต้องไม่สูญเสียอำนาจภายใน อำนาจในการปกครองตัวเอง ในรัฐที่มีอำนาจการปกครองที่มั่นคงจะให้หลักประกันของหลักแห่งความยุติธรรม นอกจากรัฐจะมีอำนาจมั่นคงแล้ว บังคับบุคคลในรัฐ ต้องรู้จักหน้าที่ที่มีต่อรัฐ

๒. กำหนดรูปแบบการปกครอง รูปแบบการปกครองต้องมีลักษณะแน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลงไปเปลี่ยนมา ซึ่งรูปแบบการปกครองที่จะยังผลให้ทฤษฎีของเขามีความเป็นไปได้ เป็นสังคมแบบประชาธิปไตย

๓. มีกฎหมายที่สัมพันธ์กับระบบการปกครอง เมื่อรัฐมีอำนาจการปกครองที่มั่นคง ต้องมีกฎหมายที่สัมพันธ์กับระบบการปกครอง กฎหมายต้องให้หลักประกันความยุติธรรมในสังคม โดยกำหนดบทบัญญัติของกฎหมายให้สอดคล้องกัน ให้หลักความเท่าเทียมกัน กฎหมายจะเป็นหลักประกันความยุติธรรมให้รูปแบบของความยุติธรรม อย่างที่ ซิกวิก (Siegewick) กล่าวว่า “รูปแบบของความเท่าเทียมกัน ถ้าถูกกำหนดเป็นรูปแบบของความยุติธรรมจะปรากฏอยู่ในกฎหมายของรัฐ ซึ่งจะกลายเป็นกฎทั่วไปที่จะต้องได้รับการเชื่อฟัง”^{๑๑}

รอลส์ ให้ความสำคัญกับกระบวนการของกฎหมายมาก เขากล่าวว่า การร่างกฎหมายต้องอาศัยผู้ร่างที่มีความสามารถ ยุติธรรมและเชื่อถือได้มาออกกฎหมาย ในหลักการของกฎหมายต้องให้อิสระภาพ ความเท่าเทียมแก่ประชาชน เท่ากับอิสรภาพของบุคคลได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย ถ้ากฎหมายมีลักษณะที่เหมาะสม จะให้พื้นฐานที่ดีแก่สังคม กฎหมายต้องมีข้อห้ามในขอบเขตที่สามารถปฏิบัติตามได้ และข้อบัญญัติอื่นๆ ที่บัญญัติขึ้นต้อง ไม่ขัดกับกฎหมาย ที่ใช้ในการปกครอง และกฎหมายต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนส่วนรวม กระบวนการกฎหมายต้องให้ความยุติธรรมแก่บุคคลมากที่สุด เช่น ในการตัดสินคดี ศาลต้องมีอิสระในการใช้กฎหมาย ต้องไม่มีอคติ

โดยเสียงของคนส่วนมาก รอลส์เชื่อว่าในระบบสังคมที่ดี ต้องมีรัฐบาลที่ดี ที่มีอำนาจที่จะปกป้องรักษาความมั่นคง และกฎหมายต้องใช้ปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ รอลส์ใช้กฎหมายเป็นหลักประกันอย่างหนึ่งของสังคมที่จะสร้างให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมขึ้นได้ โดยกล่าวถึงกฎหมายว่าจะต้องเป็นกฎหมายที่ให้หลักประกันในการรับรองและคุ้มครองอิสรภาพของบุคคลในรัฐ

หลักการดังกล่าวข้างต้น เป็นหลักการอย่างกว้างๆ ของทฤษฎีความยุติธรรมทางสังคมของรอลส์ ซึ่งรอลส์เน้นความคิดในด้านการให้สิทธิ เสรีภาพ และ

๑๐ John Rawls, “Justice and Liberty”, in Sherover (ed.) op.cit., p. 543-544.

๑๑ Alvin W. Gouldner, Enter Plato, (New York : Basic Book Press, 1965), p. 225

อิสรภาพ แก่บุคคลในด้านต่างๆ อาทิเช่นในการประกอบอาชีพ การศึกษา ผลประโยชน์ที่ตัดสินจากประสิทธิภาพในการทำงาน เพราะถือว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกันในด้านโอกาสที่จะแสวงหาสิ่งที่เขาปรารถนาต้องการได้ในลักษณะที่ให้อิสรภาพแก่บุคคลอย่างเต็มที่ แบบที่ปรากฏในสังคมแบบประชาธิปไตย

หลักการนี้มีผลมากน้อยเพียงใด ขึ้นกับบุคคลในสังคมว่าจะปฏิบัติตามหลักการหรือไม่ ในแง่ที่ทำให้รอลส์ ต้องมาเน้นความยุติธรรมในตัวบุคคล การกระทำที่เรียกว่า เทียงตรง (acting fairly) นั้นจะต้องเป็นการกระทำในลักษณะใด บุคคลจะเป็นคนที่เที่ยงตรง (Fairness) ได้เมื่อเขาเป็นบุคคลที่เสรี (Free person) ในการตัดสินใจเลือก หรือกระทำการใดก็ได้ โดยไม่มีการบีบบังคับจากบุคคลอื่น รู้จักหน้าที่และข้อผูกพัน (duty and obligation) ที่จะต้องกระทำในสังคม^{๑๒}

ไม่ว่าสังคมจะมีรูปแบบการปกครองแบบใดก็ตาม ประชาชนต้องทำหน้าที่อย่างดีที่สุดตามหลักรูปแบบแห่งความยุติธรรมที่ยึดถือกันในสังคมนั้น ตัวอย่างเช่น การทำตามหน้าที่ของบุคคลในสังคม เขามีสิทธิที่จะเลือกยึดถือหลักการใดก็ได้ แต่ต้องให้เป็นผลดีต่อสังคม ถ้าสมมติว่ามีการเลือกตั้ง หากยึดตามหลักประโยชน์นิยม เขาจะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่ผู้ทำประโยชน์สุขกับสังคมมากที่สุด ถือได้ว่าเขาทำหน้าที่ที่มีต่อสังคม

การปฏิบัติหน้าที่อย่างเที่ยงตรง (Acting fairly) นอกจากจะเกิดจากการปฏิบัติที่ปราศจากการบีบบังคับแล้วต้องเป็นการปฏิบัติที่ถือได้ว่าเป็นกฎหรือหลักการที่จะจรรโลงให้เกิดความยุติธรรมในสังคมขึ้น

อาจกล่าวสรุปได้ว่า รอลส์วิเคราะห์ทฤษฎีความยุติธรรม โดยยอมรับระบบเสรีประชาธิปไตยซึ่งเป็นสังคมที่มีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม จึงให้สิทธิ เสรีภาพ และอิสรภาพแก่บุคคลในทางเศรษฐกิจ เลือกประกอบอาชีพได้ตามความสนใจ ผลประโยชน์ที่วัดจากประสิทธิภาพ ทั้งรัฐและบุคคลจะมีผลประโยชน์ร่วมกัน ภาวะเศรษฐกิจรัฐบาลจะเข้าควบคุม ในด้านการกำหนดราคาสินค้า ภาวะการผลิตตลาด แต่เอกชนก็ยังมีส่วนร่วมในการประกอบธุรกิจส่วนตัวได้ มีสิทธิที่จะตัดสินใจ โดยพิจารณาจากทิศทางหรือเป้าหมายของระบบเศรษฐกิจ ที่ถูกกำหนดโดยความต้องการของสังคมในขณะนั้น

จะเห็นว่า รอลส์ ได้พยายามสร้างทฤษฎีความยุติธรรมทางสังคม เพื่อมุ่งหวังที่จะให้ปัจเจกบุคคลได้มีส่วนรับผิดชอบ และได้รับผลประโยชน์ที่เขาควรจะได้รับในสังคมอย่างเท่าเทียมกันมากที่สุด โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ ที่จะผดุง รักษาหลักแห่งความยุติธรรมให้คงอยู่

๓. ระบบของกฎหมายกับหลักแห่งความยุติธรรม

รอลส์ให้ความสำคัญแก่กฎหมายในอันที่จะผดุงรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม ดังคำกล่าวที่ว่าความยุติธรรมในปัจจุบันเป็นความยุติธรรมตามกฎหมาย (Justice under Law)

โดยทั่วไปแล้ว กฎหมายมีอำนาจทั้งในแง่บวกและลบ กฎหมายมีเป้าหมายในแง่บวกเพื่อพิทักษ์รักษาความยุติธรรมให้บังเกิดขึ้น กฎหมายถูกสมมุติไว้ล่วงหน้าแล้วว่าบุคคลจะต้องรับรู้และปฏิบัติตาม กฎหมายเป็นเสมือนเครื่องมืออันน่าเชื่อถือระเบียบและความมั่นคงของสังคม หากปราศจากกฎหมายมนุษย์ไม่อาจอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ แต่อำนาจของกฎหมายในทางลบจะนำมาซึ่งความคิดที่ว่ากฎหมายคืออำนาจที่คอยบีบบังคับการดำรงอยู่ การมีชีวิตอยู่ของมนุษย์

สิ่งที่เบ้นความยุติธรรมทางกฎหมาย จะต้องถูกต้องตามหลักศีลธรรมด้วยหรือไม่? คนส่วนใหญ่เชื่อว่าคำว่า “ความยุติธรรม” หรือ การกระทำที่ยุติธรรม คือการกระทำที่ถูกต้อง (Right action) เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าเป็นความยุติธรรมและถูกต้อง จะต้องเป็นสิ่งที่ดี ตรง ขั้ว การกระทำที่ยุติธรรมจะหมายถึงการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งนั้นย่อมบ่งบอกถึงการกระทำที่ผิด เลว ดังนั้น

ความถูกต้องหรือความดีในทางศีลธรรม กับสิ่งที่เบ้นความยุติธรรมทางกฎหมาย แม้จะไม่ใช่สิ่งเดียวกัน แต่จะมีลักษณะขอบเขตที่สัมพันธ์กัน เช่น อาชญากรรม การฆาตกรรม การทำร้ายผู้อื่น จัดได้ว่าเป็นสิ่งที่ยุติธรรมทั้งในแง่กฎหมายและศีลธรรม ความผิดทางศีลธรรมแตกต่างจากความผิดทางกฎหมายอยู่บ้างใน

ลักษณะที่ว่า ความผิดทางศีลธรรมส่วนใหญ่แล้วเป็นความผิดทางจิตใจ ซึ่งถูกตัดสินด้วยมโนธรรม ในขณะที่ความผิดทางกฎหมายจะได้รับโทษทางร่างกาย กฎหมายในลักษณะของกฎหมายอาญา มักจะไม่ขัดกับกฎศีลธรรม จุดมุ่งหมายของกฎหมายเป็นไปเพื่อชุมชนมากกว่าจะพิจารณาแง่ปัจเจกบุคคลเหมือนดังที่ศาสนาระบุไว้

มิลล์ เชื่อว่า มนุษย์มีพันธะที่จะต้องเคารพกฎหมายที่ยุติธรรม รัฐอาจบังคับบุคคลให้ทำสิ่งที่เราไม่อยากจะทำได้ โดยใช้อำนาจของกฎหมาย เช่น ในการเรียกเก็บภาษีในรูปแบบต่าง ๆ กฎหมายคือแม่บทของความยุติธรรม แต่ถ้าในกรณีที่กฎหมายนั้นไม่ยุติธรรม การขัดขืนต่ออำนาจของกฎหมายซึ่งหมายถึงการขัดขืนต่ออำนาจรัฐ (Civil disobedience) นั้นเอง จะถือว่ามีความถูกต้องมากน้อยเพียงใด ?

รอลส์ เสนอความคิดที่ว่า การขัดขืนต่ออำนาจรัฐหรือกฎหมายจะชอบด้วยเหตุผลก็ต่อเมื่อกิจกรรมอันนั้น มีหลักการทางศีลธรรมร่วมอยู่ด้วย ภายใต้แนวความคิดที่ถูกต้องอันเกี่ยวข้องกับสังคมหรือเพื่อชุมชน เป็นการกระทำด้วยความตั้งใจที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือกฎหมายของรัฐ แต่ถึงอย่างไรรอลส์ก็ไม่ได้เสนอว่ากฎหมายที่ยุติธรรมทุกฉบับ จะต้องถูกต้องตาม เขายังยืนยันสนับสนุนความคิดที่ว่า พลเมืองของระบอบประชาธิปไตย ต้องยืนอยู่ภายใต้สัญญาประชาคม จะต้องเชื่อฟังการตัดสินของคนส่วนใหญ่ นั่นคือต้องเคารพต่อกฎหมาย

โดยสรุปทฤษฎีหรือหลักการที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมในปัจจุบัน แม้จะมีเนื้อหาของหลักการแตกต่างกัน แต่เป็นความยุติธรรมที่ปรากฏในฐานะของมาตรการหรือหลักการตัดสิน กิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อสังคม เพื่อสันติสุขของสังคม โดยอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือ ไม่ได้มุ่งไปในด้านการหาความหมายของความยุติธรรม หรือหาคำนิยามของความยุติธรรม ดังนั้นความยุติธรรมจึงไม่ได้อยู่ในฐานะของความรู้สึกระบายอย่างในจิต ที่มนุษย์เราแสวงหาแต่ให้คำตอบกับตนเองไม่ได้

ศูนย์หนังสือธรรมศาสตร์
THAMMASAT BOOKSTORE

จำหน่ายตำรา
และหนังสือทั่วไป
เชิญชมได้ที่ตึกเอนกประสงค์
บริการท่านด้วยแอร์เย็นเฉียบ

ศูนย์หนังสือ
ธรรมศาสตร์
THAMMASAT
BOOKSTORE

